

УПРАВЛІННЯ ТРУДОРЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ

LABOR RESOURCE POTENTIAL MANAGEMENT OF INDUSTRIAL REGIONS

Табачкова Н.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Індустріальний інститут
Донецького Національного технічного університету (м. Покровськ)

Лисенко С.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Індустріальний інститут
Донецького Національного технічного університету (м. Покровськ)

Статтю присвячено розробленню методичних положень щодо забезпечення результативності процесу використання трудових ресурсів промислового регіону на основі зростання промислового виробництва. Запропоновано комплексний територіально-галузевий підхід до вирішення питань зайнятості та забезпечення раціонального міжгалузевого розподілу трудових ресурсів промислових регіонів.

Ключові слова: трудові ресурси, промисловий регіон, територіально-галузевий підхід, зайнятість.

Статья посвящена разработке методических подходов с целью обеспечения результативности процесса использования трудовых ресурсов промышленного региона на основе роста промышленного производства. Предложен комплексный территориально-отраслевой подход в решении проблем занятости и обеспечения рационального межотраслевого распределения трудовых ресурсов промышленных регионов.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, промышленный регион, территориально-отраслевой подход, занятость.

The article is devoted to development of methodical principles, regulations in relation of the use of labour resources of industrial region in the period of transition to the market on the basis of growth of industrial production. In the result of the conducted research the complex territorial-branch way is offered for using and providing of allocation of labour resources in different branches of industrial regions.

Keywords: labour resources, industrial region, territorial-branch approach, employment.

Постановка проблеми. Розвиток економіки країни ґрунтується на ефективному використанні її економічного потенціалу, важливим складником якого є трудові ресурси. У комплексі складних соціально-економічних проблем, пов'язаних із ринковими перетвореннями, важлива роль належить збереженню та розвитку трудових ресурсів. Останніми роками в Україні спостерігаються досить негативні тенденції у процесах відтворення трудових ресурсів, їх розподілі та використанні. Тому створення умов для розширеного їх відтворення повинно передбачатися довгостроковою стратегією суспільного розвитку.

Зміцнення потенціалу регіонів та запровадження ефективних механізмів, що сприятимуть їх розвитку, дасть змогу позитивно впливати на соціально-економічні процеси, які відбуваються

в Україні, в тому числі на використання трудових ресурсів, що набуває особливого значення, адже в центрі цього процесу перебуває людина. Значну роль в економічному розвитку країни відіграють саме промислові регіони. Тому вирішення проблем, пов'язаних із використанням трудових ресурсів у промислових регіонах, дасть змогу зменшити соціальну напруженість в суспільстві, підвищити зайнятість і сприятиме зростанню життєвого рівня населення.

У зв'язку з переходом економіки від одного способу виробництва до іншого виникає потреба в теоретичному осмисленні проблем територіального розвитку та управління і практичному застосуванні результатів відповідних досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та методичні аспекти актуальних проблем економіки праці значний розвиток

одержали в роботах відомих українських економістів – О.І. Амоші, С.І. Бандура, Д.П. Богині, А.Е. Воронкової, О.А. Грішної, В.М. Данюка, М.І. Долішнього, Г.Т. Завіновської, А.М. Колота, Е.М. Лібанової, І.І. Лукінова, Н.Д. Лук'янченко, Н.О. Павловської, В.М. Петюха, О.М. Уманського, М.Г. Чумаченка, А.А. Чухна та інших. І хоча в працях науковців розглянуто різні аспекти реалізації трудового потенціалу суспільства, питання використання трудових ресурсів, їх збереження і відтворення на рівні регіону, зокрема промислового, раціонального міжгалузевого розподілу трудових ресурсів та його використання на мікрорівні потребують подальшого дослідження.

В нових умовах господарювання основний тягар проблем переміщується саме на регіональний рівень. У зв'язку з переходом економіки від одного способу виробництва до іншого виникає потреба в теоретичному осмисленні проблем регіонального розвитку та управління і практичному застосуванні результатів відповідних досліджень. Особливе місце в цьому процесі посідають методологічне обґрунтування, розроблення концептуальних основ та практичних рекомендацій щодо управління регіональним розвитком. Саме вирішенням цих проблем займаються українські вчені-економісти Л.М. Зайцева, М.І. Долішній, С.А. Мельник, В.І. Пила, Т.О. Стеценко, Д.М. Стеченко. Питання управління соціально-економічним розвитком регіону розглядається також у наукових статтях З. Герасимчука.

У роботі Едварда Дж.Блейкли [1, с. 21] викладено американський досвід планування розвитку місцевого господарства. Автор приділяє велику увагу ролі промисловості як основі для створення нових робочих місць для населення, яке проживає на певній території. Такої ж думки щодо ролі базового сектора в економіці регіону (міста) – промисловості ще один американський економіст – фахівець із проблем розвитку міст А.О. Салліван [6, с. 134].

На сучасному етапі розвитку в Україні відбувається трансформація всього комплексу економічних, громадських, владних відносин. І дуже важливо, щоб ці зміни проходили найбільш ефективним шляхом, з урахуванням чітко визначених, науково обґрунтованих пріоритетів. Сьогоднішні тенденції, які спостерігаються у зовнішньому середовищі й усередині нашої країни, зумовлюють необхідність і доцільність запровадження стратегічного планування діяльності підприємств, організацій, органів влади та місцевого самоврядування України. Проблемами стратегічного планування розвитку міст займається О. Берданова [5].

На думку Ю.В. Ковбасюка, саме місцеве самоврядування сьогодні є важливим фактором демократизації суспільного життя, децентралізації управління та необхідною передумовою становлення громадянського суспільства,

наближення влади до її джерела – народу. Водночас система місцевого самоврядування сьогодні не задовольняє потреб суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримки сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку і самореалізації людини, захисту її прав, надання мешканцям територіальних громад якісних та доступних публічних послуг [4].

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначаються права і можливості органів місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого значення, досить широке коло яких представлено у статті 27 цього закону [2]. Це розроблення програм соціально-економічного та культурного розвитку, забезпечення збалансованого економічного і соціального розвитку відповідних територій та ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів тощо.

Органи місцевого управління повинні відстоювати інтереси територій, які об'єктивно існують і носієм яких є населення, господарські та інфраструктурні утворення. Територіальні інтереси можна розглядати з різних боків: з боку керівників та працівників підприємств, які мають свої економічні інтереси, що стосуються саме функціонування цих підприємств; із боку цих же осіб та членів їх сімей, але вже як представників населення територій. Адже всі вони в тому чи іншому ступені залежать від рівня та способу життя населення, що склався в регіоні, від розміру місцевого бюджету, виробничої і соціальної інфраструктури тощо. Тобто кожна людина, що мешкає в певному регіоні, є носієм регіональних інтересів. Саме регіональні інтереси та їх реалізація повинні стати основою для розроблення регіональної економічної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досить добре відомо, що добробут населення країни, можливості вирішення економічних і соціальних проблем, сталий розвиток всіх галузей залежать від невпинного розвитку власного матеріального виробництва, і насамперед – промисловості. На рівні підприємства як основної ланки у виробничому процесі забезпечення ефективності промислового виробництва вимагає докорінних змін в організації роботи, зокрема, системі управління персоналом підприємства. На основі вивчення світового досвіду пропонується використовувати комплексний підхід до розв'язання проблем, здійснювати взаємопов'язане вирішення економічних, технологічних та соціальних питань.

Завданням сьогодення для економіки нашої країни полягає в тому, щоб відродити та стабілізувати виробничий потенціал, знайти надійні можливості його ефективного використання. Проблема розвитку виробничого потенціалу складається з технічного, економічного та соціального аспектів, які повинні розглядатися з різ-

них рівнів управління: народногосподарського, галузевого та регіонального. Докорінна перебудова економіки України неможлива без нових науково обґрунтованих методичних та практичних рекомендацій з розвитку та ефективного використання виробничого потенціалу та його складників. Особливе місце в структурі виробничого потенціалу посідають трудові ресурси. Характеризуючи виробничий потенціал, треба відзначити, що визначальне місце в ньому належить робочій силі. Саме трудящі з їх знаннями та трудовими навичками відіграють найбільш значну роль у виробництві продукції.

Під час аналізу структури виробничого потенціалу використовується як галузевий підхід, так і територіальний. Але вимогою часу є комплексний територіально-галузевий підхід, що передбачає, з одного боку, визначення виробничих можливостей галузей економіки і сфери матеріального виробництва загалом, взаємозв'язків та взаємозалежностей потенціалів окремих галузей матеріального виробництва; з іншого боку – це диференціація виробничого потенціалу по регіонах, територіально-виробничих комплексах та інших територіальних утвореннях. Такий комплексний підхід до аналізу структури виробничого потенціалу надає можливості подальшого застосування результатів аналізу в управлінні підвищенням ефективності використання як виробничого потенціалу загалом, так і окремих його елементів, зокрема трудових ресурсів.

Сьогодні виникає потреба пошуку нових форм і методів регулювання сфери трудової зайнятості на всіх рівнях управління, зміст якого становить зміщення акценту від безпосереднього регулювання трудовими ресурсами до необхідності управління соціально-економічним середовищем функціонування робочої сили. Зазначене означає, що з поглибленням ринкових відносин у різних секторах економіки безпосереднім об'єктом управлінської дії стає характер, зміст і умови праці, наявність мотиваційних механізмів, здатних певною мірою реалізувати економічні інтереси людей в основній сфері життєдіяльності – праці.

За роки реформування економічних відносин в Україні помітно погіршився загальний рівень соціально-економічного розвитку її регіонів. Саме тому сьогодні виникає необхідність розроблення основ державної політики щодо окремих територіальних утворень. Вона викликана тим, що ринкова система не є повною мірою саморегулюючою, необхідне втручання держави в економічні процеси. Життєдіяльність регіону на відміну від будь-якого підприємства не обмежена в часі. Саме тому необхідною умовою розвитку регіону є відтворення його ресурсів. Регіональні інтереси повинні проявлятися у зацікавленості в стабільному відновленні соціального, демографічного, господарського потенціалів регіону будь-якого рівня. Якщо такі процеси порушуються, регіон поступово переходить у розряд депресивних,

і вийти з такого стану без державної підтримки досить непросто. За висновком В.І. Логвиненко [3], період відновлення будь-якого найскладнішого господарюючого суб'єкта (після закриття, банкрутства, аварії) не перевищує декількох років і не потребує витрат більших, ніж первісні. Для відновлення ж потенціалу депресивних регіонів, якщо користуватися досвідом США, необхідно кілька десятків років, а витрати на це в багато разів перевищують первісну вартість господарського потенціалу. При цьому немало складників попередньої регіональної структури взагалі виявляються такими, що не відновлюються (наприклад, природоресурсний потенціал, традиції тощо). Тому досить зрозумілим стає сьогодні переважання територіальних інтересів над галузевими. На нашу думку, найбільш прийнятним сьогодні є комплексний територіально-галузевий підхід в управлінні соціально-економічним розвитком регіонів.

Сьогодні представниками владних структур досить часто висловлюється думка, що об'єктом їх управління може бути тільки комунальна власність, а це, враховуючи зміну форм власності багатьох підприємств, досить незначне їх коло. У Законі ж «Про місцеве самоврядування в Україні» йдеться про доцільність розглядання та узгодження планів підприємств, організацій та установ, які не належать до комунальної власності, але представляють загрозу для сталого соціально-економічного розвитку території можливими негативними соціальними, демографічними, екологічними та іншими наслідками; підготовки відповідних висновків та пропозицій щодо їхньої діяльності. Саме з цього виходить, що для реалізації вказаних повноважень органи місцевого самоврядування обов'язково повинні вирішувати питання щодо розвитку промисловості. Серед відповідних завдань можна назвати:

- формування і реалізацію регіональної стратегії розвитку всіх галузей промисловості, прискорення їх структурної перебудови в напрямі збільшення обсягів продукції виробничо-технічного призначення та товарів (послуг) народного споживання;
- визначення пріоритетних напрямів у розвитку галузей економіки та промисловості з метою стабілізації та економічного зростання в регіоні;
- координацію діяльності підприємств, організацій та установ, що функціонують на визначеній території, під час формування ними планів, укладання угод;
- сприяння в пошуку інвесторів, пільговому кредитуванні.

Необхідною умовою розвитку регіону будь-якого рівня є відтворення його ресурсів, зокрема трудових. Саме промисловий комплекс є сьогодні основою для створення можливостей збільшення кількості робочих місць у регіоні. У процесі дослідження доведено, що одним із шляхів покращення ситуації на регіональних

ринках праці є підвищення попиту на робочу силу з боку підприємств на основі забезпечення їх стабільного функціонування. З цією метою розроблено [7] комплексний територіально-галузевий підхід до вирішення питань зайнятості та раціонального міжгалузевого розподілу трудових ресурсів у промисловому регіоні, який заснований на поєднанні функцій органів територіального і галузевого управління в процесах розвитку промислового виробництва і ґрунту-

ється на одночасному врахуванні як інтересів територіальних утворень, так і інтересів окремих підприємств та галузей (рис. 1).

Регулювання ринків праці на рівні регіонів у сучасній економіці є необхідним і має бути органічно пов'язане з усім комплексом системних перетворень, спрямованим на економічне зростання. Проблема зайнятості населення сьогодні розглядається як елемент соціальної політики, а основним функціональним призна-

Рис. 1. Комплексний територіально-галузевий підхід щодо використання та раціонального міжгалузевого розподілу трудових ресурсів промислового регіону

ченням регулювання сфери трудових відносин є створення економічних умов для стабільного розширеного відтворення робочої сили регіону на якісно новому рівні.

Висновки. Розвиток економіки країни насамперед залежить від стану відтворення та використання трудових ресурсів її регіонів. Останніми роками в Україні спостерігаються негативні тенденції як у демографічній ситуації, так і в процесах відтворення трудових ресурсів, їх розподілу та використання.

Значну роль в економічному розвитку країни відіграють саме промислові регіони. Тому вирішення проблем, пов'язаних із використанням трудових ресурсів у промислових регіонах, дасть змогу зменшити соціальну напруженість у суспільстві, підвищити зайнятість і сприятиме

зростанню життєвого рівня населення. У процесі дослідження доведено, що одним із шляхів покращення ситуації на регіональних ринках праці є підвищення попиту на робочу силу з боку підприємств на основі забезпечення їх стабільного функціонування. Необхідною умовою розвитку регіону будь-якого рівня є відтворення його ресурсів, зокрема трудових. З цією метою запропоновано комплексний територіально-галузевий підхід до вирішення питань зайнятості та раціонального міжгалузевого розподілу трудових ресурсів у промисловому регіоні, який заснований на поєднанні функцій органів територіального і галузевого управління в процесах розвитку промислового виробництва і ґрунтується на одночасному врахуванні як інтересів територіальних утворень, так і інтересів окремих підприємств та галузей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Блейкли Эдвард Дж. Планирование местного экономического развития в США / Реферативный пер. с англ. – Донецк: ИЭП НАН Украины. – 2000. – 72 с.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – 170 с.
3. Логвиненко В.И. Региональные проблемные ситуации как объект анализа и оценок. – Донецк: ИЭП НАН Украины. – 1998. – 24 с.
4. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації: наук. доп. / [редкол.: Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, В.В. Толкованов та ін.]; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю.В. Ковбасюка. – К.: НАДУ, 2014. – 128 с.
5. Берданова О. Стратегічне планування розвитку міст. Адміністративно-територіальна реформа (експертні доповіді) / Інтернет-ресурс Soskin.info
6. О'Салливан А. Экономика города. – М: ИНФРА-М. – 2002. – 706 с.
7. Табачкова Н.А. Використання трудових ресурсів промислового регіону. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Спеціальність 08.09.01 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. – Донецьк. – ДонНУ. – 2004. – 175 с.